

BONET, M. (coord.). *El imperio del aire. Espectro radioeléctrico y radiodifusión*.
Barcelona: Editorial UOC, 2016, 219 p.
ISBN 978-84-9116-495-1

PER TONI SELLAS

Professor de la Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

toni.sellas@uvic.cat

Un desconegut anomenat *espectre*

El dia a dia és ple de gestos quotidians que les persones fem gairebé sense adonar-nos-en i sense preocupar-nos dels circuits que els fan possibles. Mirar la televisió, escoltar la ràdio o navegar per internet són alguns d'aquests fets incorporats a les rutines habituals (això sí, a les societats que hi tenen accés). A voltes, però, algun episodi esporàdic ens obre els ulls. L'any 2010 molts ciutadans van sentir a parlar per primera vegada d'un desconegut anomenat *espectre*, quan l'apagada analògica va obligar-los a transitar cap a la TDT.

L'espectre radioelèctric és una d'aquelles realitats que només arriba al públic per derivades, quan té conseqüències. Un assumpte poc conegut però molt important, perquè incideix directament en l'audiovisual entès com a servei públic i, en conseqüència, en la salut democràtica d'un país, en tant que afecta els continguts i la informació. Aquí rau la rellevància d'aquesta obra. Sota la coordinació de la professora i investigadora de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) Montse Bonet, un conjunt d'experts aborden l'espectre radioelèctric i la seva gestió en un llibre que apropa al públic general un fenomen complex però transcendent.

L'encert de l'obra comença en la tria d'autors, tots ells amb una trajectòria acadèmica i/o professional destacable que n'avalua l'expertesa sobre l'objecte d'estudi i l'enfocament dels capítols. Per plantejar i donar forma a un llibre d'aquestes característiques cal tenir idees clares, coneixement del tema, ordre i mètode. Un projecte que s'emmarca en la carrera investigadora de qui coordina el volum, amb ressò sobretot internacional. Després d'anys d'investigar les indústries culturals, especialment la radiofònica, Bonet ha aprofundit darrerament en les claus de la gestió de l'espectre radioelèctric. Les seves recerques han posat de manifest l'existència d'una batalla econòmica en què les polítiques públiques orientaven l'espectre radioelèctric cap al mercat (Bonet, Civil i Llinés 2008), una instrumentalització política de l'espectre radioelèctric a Espanya en què el clientelisme preval per damunt de criteris d'eficiència (Bonet i Guimerà

2016) o la pèrdua progressiva de pes de l'audiovisual davant les telecomunicacions com a conseqüència de factors socials, econòmics i polítics, fins al punt que la idea mateixa de l'audiovisual com a servei públic es veu amenaçada (Ala-Fossi i Bonet 2016). Fins ara, però, el resultat d'aquestes investigacions s'havia mantingut bàsicament dins dels circuits de la recerca acadèmica i les publicacions especialitzades. I això, tot i que òbviament és valuós, té un impacte limitat. El llibre és una oportunitat per arribar a més gent; és transferència de coneixement.

L'obra es construeix amb un fil narratiu lògic i coherent. La seva estructura demana una lectura lineal i progressiva. Hi trobem una primera part que aborda el què, el qui i el com de l'espectre radioelèctric i la seva gestió, una segona centrada en l'estudi de la relació entre el canal i els mitjans televisió i ràdio, i una darrera a manera de prospecció. La coordinadora, Montse Bonet, obre el llibre amb un primer capítol ("La respuesta está en el aire. El espectro como plataforma tecnológica y campo de batalla") que permet entendre d'on venim i com hem arribat a la situació actual. Bonet exposa com el discurs polític dominant vincula la tecnologia amb la productivitat, el creixement i la prosperitat econòmica, de tal manera que això justificaria la necessitat que el *broadband* rebí dividend digital (la part de l'espectre que abandona l'audiovisual) i trauria opcions al *broadcast* d'oposar-hi. Com apunta l'autora, de fons hi ha la disputa entre una visió de l'espectre com a bé públic (per això l'Administració pública és qui determina qui i com pot gestionar-lo) i una orientació cap al mercat: "La lucha entre los dos modelos de comunicación y de negocio está servida y el campo de batalla no es otro que el espectro radioeléctrico" (p. 26).

El segon capítol ("Espectro y frecuencias. Breve guía para no iniciados") és, amb diferència, el més extens, fins al punt que suposa un cert desequilibri en l'estructura global. Amb tot, l'extensió s'entén: si a partir d'ara algú vol comprendre què és l'espectre radioelèctric (com a part de l'espectre electromagnètic), cal que llegeixi aquest capítol. Jaume Pujol, enginyer de telecomunicacions, aconsegueix explicar amb detall, profunditat i una claredat excel·lent un fenomen com l'espectre, els seus

components i tots els conceptes associats (ones, propagació, cobertura, disseny de xarxa, ample de banda, capacitat, interferències, planificació, dividend digital, etc.). I ho fa amb dos valors afegits destacables. D'una banda, l'ús a manera de comparació de molts exemples quotidians que faciliten la comprensió conceptual (per exemple: mitjons, camises, abrics, la maleta i la cabina de l'avió per explicar el MUX). De l'altra, gràfics, taules i figures d'elaboració pròpia d'un valor divulgatiu elevat.

Un cop entès el què, els següents capítols aborden el qui i el com. A "Quién es quién. Principales actores europeos lidiando con el espectro", Montse Bonet i el també professor i investigador de la UAB Josep Àngel Guimerà fan un repàs exhaustiu dels principals actors interessats en l'espectre: un entramat d'organismes governamentals i legislatius, ens reguladors, institucions, òrgans consultors i associacions i empreses que a la pràctica fan de lobby i suposen una pressió sobre la gestió de l'espectre. El capítol fa nítid un món allunyat i desconegut per als ciutadans, però que decideix coses que els afecten directament. A continuació, la professora i investigadora de la Universidad Carlos III de Madrid Mª Trinidad García Leiva ("Cómo se reparten las frecuencias. Políticas y gestión del espectro radioeléctrico") explica els procediments i els models de gestió, en un capítol que posa de manifest un canvi de paradigma. La mercantilització i la liberalització han provocat canvis en la gestió i les polítiques de l'espectre radioelèctric i la noció de *bé comú* està sent substituïda per criteris de rendibilitat econòmica en funció de beneficis a curt termini.

En la segona meitat del llibre, Carmina Crusafon, professora i investigadora de la UAB, i la periodista i doctoranda Marta Albújar analitzen el procés d'implantació de la TDT ("La resintonización de la TDT en España. Quítate tú para ponerme yo") i en fan evidents les contradiccions, els errors i els interessos creuats entre els poders polític i mediàtic, mentre que els ciutadans en són la part menystinguda i perjudicada. Després és el torn de la ràdio, amb el capítol a càrrec de David Fernández-Quijada, analista sènior de la *European Broadcasting Union (EBU)*. A "¡Estas ondas son más! Ineficiencias y obsolescencias de la radio digital" exposa com la implementació actual del DAB (*digital audio broadcasting*) fa un ús ineficient de l'espectre radioelèctric i alerta de les conseqüències que això pot tenir per a aquesta indústria cultural, davant un previsible mitjà termini amb una Europa a dues velocitats quant a la implementació de la ràdio digital terrestre. Finalment, el volum el tanca el professor i investigador de la Universitat de Tampere (Finlàndia), Marco Ala-Fossi ("Radiodifusión terrestre en Europa después de la CMR-15: ¿el final de una era o un nuevo principio?"). A partir dels resultats de la Conferència Mundial de Radiocomunicacions de la UIT/ITU de novembre de 2015, Ala-Fossi apunta que "La nueva era post-radiodifusión será menos estable y más impredecible: nada debería darse por sentado nunca más. Habrá más competencia o incluso una batalla política sobre los recursos escasos, como el espectro, tanto en el ámbito nacional como internacional" (p. 214).

En resum, ens trobem davant d'un llibre destacable pel seu

contingut i per la capacitat divulgativa dels autors, que aporten llum sobre un assumpte sovint opac. Cal celebrar l'encert i l'atreviment d'Editorial UOC per publicar-lo. Un volum que des d'ara hauria de ser de lectura imprescindible a les facultats de comunicació. I cal agrair als autors l'esforç per fer-ho comprensible. La gestió de l'espectre repercuteix en els ciutadans, que en pateixen les conseqüències sense saber-ne gaire res més. Aquest llibre és una oportunitat per començar a entendre-ho.

Referències

ALA-FOSSI, M.; BONET, M. "Clearing the skies: European spectrum policy and future challenges of DTT in Finland and Spain". *International Journal of Digital Television*, vol. 7, núm. 1, 2016, 363-377.

BONET, M.; GUIMERÀ, J. À. "When efficiency meets clientelism: Spectrum management policy and broadcasting model – The Spanish case". *European Journal of Communication*, vol. 31, núm. 4, 2016, 411-425.

BONET, M.; CIVIL, M.; LLINÉS, M. "Una década de políticas de gestión del espectro radioeléctrico en la Unión Europea (1997-2007). Análisis de las consultas públicas, el marco normativo y las prioridades estratégicas". *Observatorio*, vol. 2, núm. 4, 2008, 40-61.